

מדיניות הצלה במנזרים

נחום בוגנר

הפתיחות שגילו המנזרים בנושא קליטת הילדים היהודים בין כותליהם, כפי שמשקף מהעדויות הרבות, האם אפשר להגדירה מדיניות הצלה מכוונת? לאו דווקא. צריך לחזור ולהזכיר שהצלת ילדים יהודים היתה כרוכה בסיכון חיי מציליהם, והנדר שקיבלו הנזירות על עצמן לא דרש זאת מהן. גם שום סמכות דתית לא הנחתה את הנזירות לעסוק בפעולות הצלה. בשנות השמונים אספה אווה קורק-לסיק עדויות רבות במנזרים לקראת מחקר שכתבה על ילדים שניצלו במנזרים. מכל העדויות הרבות הללו רק אחת מעידה על אם מנזר שהתייעצה עם בישוף, אם להציל ילדה יהודייה, והוא נתן לה את ברכתו.¹ שלא כבארצות מערב אירופה, כגון בלגיה וצרפת, שבהן היו הכמורה וראשי המנזרים מעורבים בהצלת ילדים בהשראת ההייררכיה של הכנסייה,² בפולין העדיפה הכמורה הבכירה להניח את העניין לשיקול דעתה של כל אם מנזר. כך קרה שעל פי רוב נשארה ההחלטה, אם לקבל ילד יהודי למנזר, בידי אם המנזר, והיא פעלה לפי מצפונה ולפי אפשרויות הקליטה במנזרה. בשל החשש שמא מישהו מאנשי המנזר ילשין על ילדים יהודים החוסים במנזר, השתדלו אמהות המנזרים לשמור את הסוד לעצמן. לעתים שיתפו נזירות אחדות, בעיקר את אלה שטיפלו ישירות בילדים אלה, כדי שידעו כיצד לנהוג, אם יתעוררו בעיות כלשהן בגלל זהותם האמיתית של הילדים. על פי רוב עם הזמן היו הנזירות מגלות את זהותן האמיתית של הילד, לפי מראהו או התנהגותו או בעקבות התוודות הילד עצמו, שלא היה יכול לעמוד זמן רב בעומס הנפשי של חיים בזהות כפולה במסגרת הלחצים של חיי המנזר.

היו גם מנזרים שפעלו בנושא ההצלה על-פי, אפשר לומר, מדיניות מוכתבת. כאלה היו מנזרי הסטודיטים של הכנסייה היוניטרית שבגליציה המזרחית שסרו למרותו של ההגמון שפטיצקי,³ ובהיקף גדול יותר פעלו כך גם מנזרי הנשים של הפרנציסקנים, מן המסדרים הגדולים שפעלו בפולין. על-פי הנחיותיהן של האם הראשית של המסדר, לודביקה ליסובנה (Ludwika Lisówna) ושל האם הראשית באזור ורשה, מטילדה גטר (Matylda Getter), פתחו הנזירות שסרו למרותן, את מנזריהן לפני יהודים - מבוגרים וילדים כאחד. לפי נתוני הכנסייה, המבוססים על עדויות שנגבו מהנזירות המעורבות בהצלה, השתתפו בהצלת ילדים שלושים

Kurek-Lesik, *Źródła i opracowania*, p. 81 1

Luc Dequeker, "Baptism and Conversion of Jews in Belgium, 1939-1945," in Dan Michman 2
(ed.), *Belgium and the Holocaust*, Jerusalem, 1998, pp. 235-272
(עורך), *תולדות*

השואה: צרפת, ירושלים 1996, עמ' 327-335; מארוס ופקסטון, *משטר וישי*, עמ' 208-202.

3 כהנא, *יומן גטו לבוב*, עמ' 142; לוין, *עליתי מספציה*, עמ' 175-174.

וחמישה מנזרים של משפחת מריה של המסדר הפרנציסקני, חמישה מהם בוורשה, שלושה בלבוב והיתר ברחבי פולין.⁴ כמו הנזירות הפרנציסקניות, כך גם הנזירות האורסולינות האפורות (Urszulancki Szary) פעלו על-פי הוראה מגבוה. את פעולות הצלת הילדים בקהילה זאת ריכזה האם הראשית פיה לישיניבסקה (Pia Leśniewska) שישה ב"בית האפור" בוורשה ושמרה על קשר עם אנשי "ז'גוטה".⁵

השימוש בביטוי "מדיניות מוכתבת" בהקשר זה עלול להטעות, שכן היה מדובר בהמלצה שהנחתה את המנזרים לאסוף אליהם ילדים יהודים, ולא בהוראה מחייבת, היות שהצלת ילדים¹ יהודים היתה כרוכה בסיכון שאר דיירי המנזר. אם כן, בסופו של דבר נשארה ההחלטה לשיקול דעתה של אם המנזר שבמקום, והיה עליה גם לתת את דעתה על יכולת הקליטה של מנזרה. עם זאת, אין ספק שלהנחיה של סמכות בכירה יותר היה משקל רב בעיני הנזירות הרגילות לציית לסמכות שמעליהן, בייחוד כשהן מתלבטות.⁶ בסופו של דבר, בא הדבר לידי ביטוי במספר הילדים שנקלטו במנזרים אלה. לא בכדי זוקפות לזכותן הנזירות הפרנציסקניות את מספר היהודים הניצולים הרב ביותר.⁷

מקור: בוגנר נחום, *בחסדי זרים*, יד ושם, ירושלים, 2000, עמ' 154-152

Kurek-Lesik, *Źródła i opracowania*, pp. 158-159 4

Ewa Kurek-Lesik, "The Conditions of Admittance and the Social Background of Jewish 5 Children Saved by Women's Religious Orders in Poland from 1939-1945," in *Polin, A Journal of Polish-Jewish Studies*, vol. 3 1988), pp. 246-247; Kurek-Lesik, *Źródła i opracowania*, p. 296

(Kurek-Lesik, "The Condisions of Admittance," pp. 246-247 6

Kurek-Lesik, *Źródła i opracowania*, pp. 158-159 7